

O conferință care nu a avut loc

De Adrian Grauenfels

76 de ani de la Pogromul de la Bucuresti

http://stiri.tvr.ro/76-de-ani-de-la-pogromul-de-la-bucuresti--filme-in-premiera--arhiva-online--documente-inedite-despre-suferinta-evreilor_813719.html#view

Domnilor și Doamnelor,

Sunt copleșit de oportunitatea de a vorbi, acum, cu ocazia prezentării fotografiilor lui Willi Pragher luate la București în timpul pogromului din 1941. Avem în față o mărturie istorică vizuală minuțioasă, de o rară magnitudine și importanță, care ne poartă prin lumea haosului și a destrămării morale și fizice în România belică. Nu numai evreii, familiile și copiii lor au fost molestați dar și afacerile lor distruse, locurile de cult, sinagogile care sunt locul de întâlnire, de rugăciune și informare a unui popor alungat și persecutat timp de secole.

Povestea pe care vreau să o relatez în minutele care îmi stau la dispoziție, nu este legată de vreo sinagogă anume și rostul ei în viața mea, ci este o poveste a frustrării evreilor din România, în anii în care am copilărit și am înțeles că sunt altfel. Diferit de ceilalți. Încet încet, cărămidă peste cărămidă am înțeles că se întâmplă ceva neamului meu, nevoit să-și ascundă credința. De la o vârstă fragedă, locuiam cu părinții și bunicii din partea mamei într-un apartament modest în centrul Bucureștiului. Părinții mei nu erau religioși, nu puteau fi, în sistemul punitiv aplicat de regimul comunist. Dar anumite discuții și obiecte semnalizau existența unei tradiții, o alta decât cea acceptată de vecinii mei creștini. Curios, mă întrebam ce rost au cele două sfeșnice de argint nefolosite, păstrate sus pe un dulap, de ce bunicul

ține ascuns în sertarul de la noptiera lui o cupă încrustată cu litere ciudate și ce se ascunde în cutiuța țintită pe tocul ușii, pe care bunicul o mângâia la venire sau la plecare. Aceste nedumeriri se acumulau, dar, timind fiind din fire, nu le cercetam.

Într-o zi au apărut niște meseriași cărând scânduri mari și placaje din care au construit 2 lăzi enorme cu mirosul plăcut, proaspăt al lemnului de brad, în care îmi plăcea să întru și să mă joc. Pe scări vecinii șușoteau: pleacă jidanii la Palestina... Deci noi suntem jidani, mi-am spus resemnat, dar ce o fi asta Palestina? Aveam doar 6 ani când părinții mei au făcut cerere de plecare pentru Israel. O primă reacție a fost vizita administratorului de bloc, "e membru de partid" ne spunea mama, a venit să discute ceva cu tata, în bucătărie. Nu știu ce au vorbit dar îmi amintesc că tata a ieșit din bucătărie furios, roșu la față și ne-a spus că trebuie să demontăm imediat mezuză de la ușa. Nu era bine văzută de tovarășul administrator.

Evreii erau sancționați pentru orice. Sinagogile închise sau demolate. Singura legătură a familiei mele cu religia iudaică era postul anual de Yom Kippour. Părinții și-au pierdut slujbele și au fost obligați la "muncă de jos". În blocul nostru se petreceau lucruri ciudate. Un domn de la ultimul etaj a dispărut fără urmă. Se zvonea că a fost arestat pentru vina de a asculta radio Europa Liberă. Anii treceau, lăzile noastre din lemn s-au umplut cu cărți și haine pentru plecarea visată, dar care an de an, era refuzată în ciuda demersurilor repetate. Știam deja că sunt evreu, purtam un ciudat nume de familie, iar colegii din clasa primară confirmau, rugându-mă să le aduc din pasca ovreiască pe care familia mea o primea de Pesah, de la comunitate. În casă chiar se vorbea să mi se facă ceva numit barmitzwa, lucru care mă înspăimânta prin însuși misterul unui ritual esoteric, străin mie. Dar lucrurile iau imediat o întorsătură foarte rea. Bunicul meu, Ilie Kopolovici, născut la Roman, fusese proprietarul unei mici afaceri cu trei lucrători - o modestă presă de ulei de floarea soarelui care asigura existența lui, a soției cât și educația celor două fete. Comuniștii i-au confiscat presa de ulei, bunicul a fost catalogat exploatare capitalist, și i s-a refuzat dreptul la muncă. Așa se face că în anii '60 ca să-și întrețină familia, evreul Ilie Kopolovici a fost nevoit să facă tot felul de munci ingrate, temporare, expediente și improvizații cum numai supraviețuirea te împinge. Un ultim job a fost confecționarea de pungi din hârtie de ziar, pentru ambalat legume și fructe, livrate vânzătorilor agricoli din piață. Într-o zi oarecare (probabil în anul 1959), întors de la școală găsesc pe mama și pe bunica plângând în sufragerie. Înțeleg, cineva l-a denunțat pe bunicul că folosește pentru pungile produse ilegal ziarul partidului - Scânteia - o ofensă pentru care a fost arestat, anchetat și bătut de securiști cu pumnii în cap. Bietul om era în internat în spital, la Filantropia și momentan inconștient. Poate că aș fi uitat detaliile acestui incident nefericit dacă la două-trei zile după internare, bunicul trezit din șocul bătăii, se adresa celor din jur în limba spaniolă. Mama mea se întorcea bulversată de la vizitele la spital, nedumerită de acest fenomen inexplicabil. De unde știe bunicul meu limba spaniolă? Omul nu învățase limbi străine și nu părăsise niciodată România.

Azi inteleg că este vorba de memoria colectivă, fapt pe care l-am lămurit mult mai târziu, după cercetarea istoriei drumului evreilor spre România. În memoria bunicului meu voi pomeni pe scurt istoria Bucureștiului evreiesc și cele câteva sinagogi care funcționau pe vremea lui. Din remarcabila carte scrisă de doctor Felicia Waldman: "Personaje și povești din

Bucureștiul Sefard" învățăm despre lunga odisee a poporului evreu izgonit de inchiziția spaniolă în 1492 și drumul luat spre alte meleaguri. O mare parte din cei goniți trec prin Austria, Ungaria, Germania că să se stabilească în Polonia, pe atunci tolerantă. Evreii spanioli se stabilesc în Grecia la Saloniki, Nicopole, Rusciuk cât și în Imperiul Otoman. De preferință erau zarafi, doctori, meseriași, fabricanți de arme, diplomați. Vorbeau Ladino, o limbă derivată din spaniolă, folosită în 30 de țări din Balcani, Turcia, Italia, Maroc și Franța. Sub suzeranitatea principatelor Românești imperiului Otoman, o fracțiune a evreilor de rit sefard migrează în Valahia. Deși bine văzuți la Istanbul unde erau acreditați bancheri sau comercianți, în Moldova și Valahia evreii suferă persecuții și discriminare. Emigrația masivă către București s-a produs mai cu seama după Unirea Principatelor. Noii veniți s-au așezat în jurul zonei locuite de evrei de rit spaniol pe străzile Sf. Vineri, Văcărești, Mircea Vodă, Anton Pann, începutul Căii Dudești. Cei de rit askenaz vorbeau limba germană și idiș. Apar cimitire și case de rugăciuni separate. În Ardeal se construiesc sinagogi mici, numite shil, care serveau de școli pentru evrei. Evreii polonezi apar masiv în București în secolul 19, ei construiesc prima sinagogă ortodoxă în 1846 și mai târziu Templul Coral de la Sfânta Vineri. În strada Mămulari se ridică Templul Unirea Sfânta, Sinagogă Croitorilor și o baie tradițională (mikve). O sinagogă mare se află în strada Adamache. Între străzile Moșilor și Taica Lazăr se găseau cele mai multe afaceri evreiești. Erau cafenele, magazine, case de rugăciuni, prăvălii diverse care serveau o populație foarte densă de oameni săraci, proletari, mici meseriași. Evreii cei mai săraci aveau ca ocupație croitoria, tinichigeria, vopsitoria. Alții erau cizmari, curelari, tapițeri, geamgii, frizeri. Cartierul Văcărești era unul din cele mai sărace, cunoscut mai ales prin negustorii de haine vechi și Hala de vechituri, demolată în 1930. În Secolul 19 apar meseriași mai înstăriți care posedau case cu prăvălii la parter și locuințe plasate la etaj. Erau de predilecție blănari, pantofari, fierari, tinichigii, dulgheri, câțiva erau negustori de instrumente muzicale. Calea Văcărești devine inima cartierului evreiesc. Evreii formau cea mai numeroasă comunitate minoritară din București - aproape 11% din populația orașului în perioada interbelică. Cartierul evreiesc alcătuia o zonă compactă pe malul stâng al Dâmboviței, axa centrală fiind Calea Văcărești și începutul Căii Dudești. În anii 30 funcționau în București circa 130 de sinagogi și șiluri. Erau acolo ceainării care după ora șase seară, indiferent de vreme erau pline, se ascultau la gramofon cântece religioase evreiești. Existau lăptării și măcelarii tradiționale (unde se vindea carne kasher). La începutul secolului 20 evreii produc arte, avangarde, ziaristică, participă intens la viața culturală și politică a țării. Dar politica antisemită a guvernului Goga - Cuza duce la pierderea cetățeniei pentru circa 200.000 de evrei. În August 1940 se legiferează legi inspirate de politica de la Nurenberg și se interzic căsătoriile mixte între evrei și ne-evrei. Evreii sunt excluși din asociații, școli, teatre. Apar rebeliuni legionare care au dus la incendierea Templului Spaniol din strada Negru Vodă, distrus apoi complet. Templul Coral (în stil maur după un model de sinagogă vieneză) a fost devastat în 1941. O revoltă contra generalului Antonescu se transformă în pogrom, calea Văcărești fiind în centrul animozităților.

Din această perioadă neagră au rămas mărturiile fotografului Willy Pragher (1908 -1992) reporter german care a făcut multe fotografii în România. Este fiul unui inginer chimist imigrat în București și al unei nemțoaice. Opera sa, de aproximativ un milion de fotografii se

află la Arhivele de Stat Freiburg și cuprinde circa 110 000 de fotografii pe hârtie și câteva sute de mii de negative de film. Întâmplarea face că Pragher se află la București în ianuarie 1941.

Fotograful a fost martor la ceea ce avea să fie cunoscut în istorie drept „Rebeliunea Legionară„. Între 21 și 23 ianuarie 1941 au avut loc confruntări violente între Garda de Fier și trupele lui Antonescu. Printre cei care au avut de suferit de pe urmă acestor confruntări, a fost comunitatea evreiască din București. Zonele cu populație mozaică au fost vandalizate, sinagogile și templele incendiate, magazinele devastate. Manifestările violente împotriva populației evreiești poartă numele de „Pogromul de la București“. Au fost devastate 1274 prăvălii, ateliere și apartamente evreiești în București. După cel de-al doilea război mondial o mare parte din evrei pleacă din România spre Israel și din cei 70.000 de evrei Bucureșteni rămân pe loc circa 4000.

Domnilor și Doamnelor,

Am să închei aici, revenind la anii copilăriei mele în București. La puține luni după agresiunea din 1959 bunicul meu a decedat, iar barmitzwa mea a fost anulată sine die. În anul 1972, după exact 20 de ani de așteptare a vizei, tata a căpătat un telefon, cineva îl anunța despre marea noastră eliberare. Let my people go ! Așa că am demarat în pripă, ambalând avutul nostru în lăzile de brad care au așteptat ca și mine 20 de ani. Am plecat, fără a privi înapoi, exact ca evreii care l-au urmat pe Moshe spre libertate. Aveam 25 de ani și încă nu pusesem piciorul într-o sinagogă. În Israel, primul meu drum a fost la Ierusalim, la Zidul Plângerii. Așa s-a închis un cerc. Altele vor urma.

Va mulțumesc pentru atenție,

Adrian Grauenfels 2017

Presedinte ASILR

Fotografii: Willy Pragher

Templul „Beth Hamidraș Vechiu”, P-ța Sf. Gheorghe. Jefuit și incendiat.
A ars în întregime.

